

ACC. N:R

M. 16897: /

Nedan angivna seder och bruk har varit gängse i södra Halland fram till 1930-talet, då telefon blev mera allmän och bilar blev s.k. var mans egendom. Dessutom gick de gamla bort och de yngre trädde till men tillämpade icke samma traditioner som deras föräldrar.

För att en sammankomst skulle kallas gille var fordringarna att det skulle bjudas mat, toddy och kaffe med vetebröd och många sorters småbröd.

I södra Halland bjöd man till gille endast under Juldagarna. Bjudning till bröllop och begravning då sådant påfordrades. Man ställde icke till gille för någon släkting som kom besök från annan ort. Det största gillet var "Julagillet" och det var endast för att träffas under festliga former.

Fasta bjudlag förekom alltid och kallades "gilleslag". Gilleslaget omfattade såväl släkt som grannar och vänner oberoende av byn eller roten. Någon enstaka gång bjöds endast slakten och kallas "släktgille", bjöds endast grannarna hette det "nabogille". Sådant förfarande tillämpades mest i familjer med små utrymme. I södra

1)

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LUF 134

17/1-68

ACC. N:R

M. 16897:2.

Halland fanns inga torpare. Det var endast hemmansägare och arrendatorer under godsen. det var stora och bra jordbruk och dessa arrendatorer värderads lika högt som självägande bönder. Sociala grupper var endast storgodsägarna. Barn och ungdom tillhörde icke gilleslaget men sedan ett par ungdomar gift sig kom de i regel med i föräldrarnas gilleslag eller som grannar till den som bjöd. En släkting eller annan person togs icke med annat än på särskild inbjudan. Barnbjudningar förekom endast i mindre omfattning och då i regel endast grannbarnen. Ungdomsbjudningar "ungdomsgille" förekom däremot oftare, c:a en gång om året, för ungdom från 16-17- års åldern till dess någon gifte sig och bildade familj. Sådana bjudningar hölls i allmänhet icke i hemmet, utom i sådana familjer som hade stora utrymmen. Man hyrde lokal i föreningshus, danslokal eller dylikt. Var det på sommaren kunde ett stort tält hyras och uppsättas i trädgården i hemmet. En eller två musiker hyrdes som svarade för dansmusiken. Det inbjöds vid sådana tillfällen 75 till över 100-talet ungdomar. Inbjudningen till dessa ungdomsgillen var icke beroende av några gilleslag

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R

M. 16897:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

utan de inbjudna var ofta från andra socknar ibland ett par mil från den som höll bjudningen. De inbjudna var, förutom släktingar, bekanta från dansbanor, godtemplärmöten och andra sammankomster.

Bjudningen till gästerna utfördes av barnen i den familj som bjöd till gille. Detta var en eftertraktad syssla när man fick en sockerbit eller kaka på varje gård och man sprang från gård till gård. Bjudningen var inlärd i hemmet och lydde så - hälsa från far och mor om Magnus och Lina ville komma och dricka kaffe på torsdag klockan två (14,00). Det bjöds icke till mat emedan detta var självskrivet att mat skulle bjudas plus andra förplägnader. Svaret var nästan alltid "hälsa far och mor och tacka för bjudningen och att vi skall komma". Endast en bjudning förekom. Om bjudningen var till bröllop eller begravning skedda detta alltid pr. post på särskilda tryckta kort. För bröllop vita och för begravning med breda svarta kanter kring såväl ytterkuvert som innerkortet, där själva bjudningen m. m. var tryckt tillika med ett svart kors.

Vid sådana stora gillen lejdes en kock. Diskerska och serveringshjälp mera sällsynt, beroende på hur många hemmavarande döttrar

ACC. N:R M. 16897:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

det fanns i gillesgården. Kocken, som ofta var från en grannsocken, hade icke annan utbildning än hon tjänat hos "herrskep" och där lärt kokkonsten av utbildade kokerskor. Sedan hon gift sig eller flyttat hem hade hon denna syssla som bisyssla. Kokerskan brukade komma en eller två dagar före gillet och slutade på natten gilledagen. Hon tog befälet i köket och husmodern angav endast i stora drag vilken mat som skulle serveras. Kokerskan lagade all maten utom korv och sylta och dylikt. Det hände att kokerskan införde nyheter i förplägnaden. I betalning fick hon endast några kronor men fick också en korg full med mat med sig hem.

Några nyanskaffningar företogs icke. Man lånade endast stolar hos någon granne. Maten serverades inomhus i storstugan. Vid julagillen var det gående bord men vid bröllop och begravning var det alltid sittande bord. Inga blomsterdekorationer förekom ej heller ljus på mat bordet. Bordställ för kryddor fanns men ej servetter, ej heller placeringskort.

Vid julagillen bjöds i regel till kl. två (14,00) och gästerna droppade in under en timmes tid. Då en gäst kom till bjudningen

togs han emot av värdfolket som hängde hans ytterkläder i "farstun" så länge där var plats. Därefter bars de upp på vinden eller annat utrymme. Från "farstun" gick gästen in i storstugan där ett bord stod strax inom dörren med snapsglas och beskt brännvin, bestående av malört på vanligt brännvin. Varje manlig tog en "besk". Därefter hälsades på alla förut anlända gäster. En halv timma därefter bjöds på kaffe med många sorters kakor och tre kaffegökar. Sedan var ^{det} dags för toddy till de manliga och vin och gottbord för de kvinnliga. Under tiden spelade de manliga knack och sista stick. De kvinnliga satt och pratade. Det hände aldrig att en kvinnlig spelade kort eller tog en snaps. Klockan omkring 8,00 (20,00) bjöds mat såväl smörgåsbord som varmrätt och potatis. Som efterrätt bjöds i början av 1900-talet ofta på "rödgröt" bestående av kokt vinbärssaft och mjölk. Vid 1920-talet blev det i regel glass eller någon sydfrukt. De manliga, som använde sprit, hade ^{nu} hunnit bli rätt rörda av spritdrycker. Det bjöds 3-4 snapsar till maten. Därefter fortsatte kortspelet. 11-tiden (23,00) bjöds åter kaffe med mycket bröd och kakor samt 3-4 kaffegökar. Sprit bjöds flitigt under kvällen, ett

M.16897:6.

par tre "spelsupar" vid spelborden. I eller 2-tiden på natten öfretogs hemfärden i vagn eller släde. Vid bröllop eller begravning togs gästerna emot av värdfolket, som i regel var grannar eller godavänner. Ej någon i slakten. Vid bröllop eller begravning var maten ungefär densamma som vid "julagillen". Vid begravning smälades man i sorgehuset kl. 10,00 då kaffe och vin samt ett par gökar bjöds. Därefter körde likfärden med liket till kyrkan för jordfästning. Sedan återvända alla till sorgehuset där förplägning bjöds. Dock bjöds något mindre sprit nu än vid bröllop och julagillen.

Vid bröllop och begravning var alla svartklädda. Vid andra tillfällen valfri klädsel.

Hade man värd och värdinna bjöd dessa till bords i annat fall bjöd husfar och husmor till bords. Var det sittande bord satt man och hustru tillsammans. Vid gående bord satt männen och kvinnorna vid skilda bord. Man brukade skåla men inga tal hölls. Alla gästerna tog varandra i hand före avfärden. Män och kvinnor satt underkalaset i skilda rum om så kunde ordnas. Ingen underhållning förekom utom på Ungdomsgillen. Insamling av penningar förekom aldrig, om till spel-

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning
Ring vid Lunds Universitet

M. 16897:7.

Änningen hade detta varit en skänkt för värdfolket som själv betalade
pelmännen. Kvinnorna brukade hava en ren näsduk med sig vari togs
e kakor och konfekt som de icke orkade förtära med sig hem till
arnen. Vid begravning skulle ett stort stycke av förningen överlämnas
till resp. givare.

Under ovannämnda tidsperiod hölls kalasen icke på hotell eller
pensionat.

Efter 1930- talet började kalasen hållas på hotell eller pensionat.
Maten var nästan densamma. Vid ungdomsgillena hade ungdomarnas för-
äldrar maten med från hemmet fast den delvis lagades på platsen för
föreningen.

Kalasseder från före 1940 är icke rådande nu.

Vallberga den 16/1 1968.

J. Önsson.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet